

DRIEPAS

Verenigingsblad van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo

Jaargang 30/31

nr.3/1

maart 2014

In dit nummer:

Arnhem anno
1813

In gesprek
met: Henk
Zomerdijk

Fietsroute
open monu-
mentendag
2013

In gesprek
met:
Nol Snelder

Wij stellen
aan u voor

Kapver-
gunning

Zoekplaatje

www.hkdgl.nl

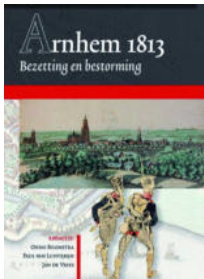
Inhoudsopgave

In dit nummer:

Inhoudsopgave 2

Voorwoord 3

Colofon 3

November 1813, de slag om Arnhem 4

Een verslag van de lezing van P. van Lunteren gehouden tijdens het symposium van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo op 15 november 2013.

Zoekplaatje 7

Graag vragen we uw medewerking bij het oplossen van een nieuw zoekplaatje.

In gesprek met 8

In dit nummer een gesprek met Henk Zomerdijk.

Fietsroute Open Monumentendag 2013 11

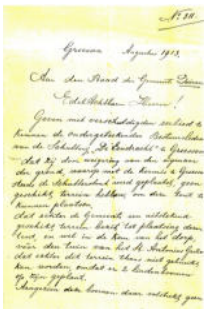
In gesprek met 19

Nol Snelder uit Duiven.

Zoekplaatje 21

Pastoor J.A. Derckson 22

Soms hoeft een eerder geplaatst artikel nog een vervolg: een los eindje dient nog worden "afgehecht". Zo'n los eindje is het verhaal over Pastoor Derckson.

Uit het archief van de Gemeente Duiven 23

Bijzondere binnengekomen stukken uit het archief van de gemeente Duiven.

Verenigingsnieuws 25

Jaarprogramma 27

Wij stellen aan u voor: 28

Imkersvereniging St. Ambrosius.

Bij de voorpagina

Foto van het bezoek van Koning Willem-Alexander en Koningin Máxima op 30 mei 2013.
Foto eigendom van de gemeente Duiven.

Voorwoord

Geachte leden, abonnees,

Onze excuses voor het uitblijven van de Driepas 2013-3, maar met deze uitgave hebben we een combinatie gemaakt met het eerste nummer van 2014.

Diverse redenen waren de oorzaak van het niet op tijd kunnen realiseren van het derde nummer van 2013. Een daarvan was het wegens drukke werkzaamheden terugtreden van Tjitte Kooy als redactielid en bestuurslid van de HKDGL. Gelukkig blijft hij wel betrokken bij vele andere taken die hij binnen de vereniging ten uitvoer brengt zoals de werkgroep Beeld en Geluid, de website (waarbij wel ondersteuning gevraagd wordt) en het beheer van onze server waarvoor een nieuw exemplaar is aangeschaft en geïnstalleerd.

Ook nadelig voor ons was het overgaan van het beheer van het Eilandplein waardoor de internetverbinding op onze locatie verdween en sinds enkele weken pas weer opnieuw is gerealiseerd.

We hebben de Monumentenroute welke bestemd was voor het derde nummer van 2013 en het artikel over de imkerij samengevoegd met nieuwe artikelen tot deze uitgave, die ondanks drukke werkzaamheden toch voor een groot deel door Tjitte Kooy en Piet Bus zijn verwerkt en in het drukprogramma (Editoo) ingevoerd.

Wel zijn we nu dringend op zoek naar een hoofdredacteur en een nieuw redactielid om de continuïteit van de Driepas te kunnen voortzetten.

Ook zoeken we naar versterking van het bestuur. Daarover leest u meer in het Verenigingsnieuws.

Voor dit nummer heeft mevrouw Biermans een interview gehouden met de heer Snelder naar aanleiding van de hem toegekende Koninklijke onderscheiding in 2013.

Verder een artikel over de heer H. Zomerdijk naar aanleiding van zijn afscheid als burgemeester van Duiven.

Wij wensen u veel leesplezier.

G. van Hunen
Voorzitter

Colofon

Driepas is een uitgave van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo en verschijnt drie a vier maal per jaar.

Losse nummers € 2,50.

Driepas is een begrip uit de bouwkunst: drie elkaar snijdende cirkels die samen een driehoek vormen, veelvuldig toegepast in gotische kerkvensters. In profane zin gebruikt als symbool voor de samenwerking van de kerkdorpen Duiven, Groessen en 't Loo.

Redactieadres:
*redactie@hkdgl.nl of
Eilandplein 302
6922 ER Duiven*

Redactie:
*C.M.J.M. van den Brink
F. Boekhorst
G. van Hunen*

Bestuur:
bestuur@hkdgl.nl

Voorzitter:
G.H. van Hunen (0316-52 73 66)

Secretaris:
*secretariaat@hkdgl.nl
P. Bus*

Penningmeester:
*Vacant
IBAN: NL54RABO0315407484
BIC: RABONL2U*

Public Relations:
G.H. van Hunen

Lid:
C.M.J.M. van de Brink

Secretariaat:
*secretariaat@hkdgl.nl of
Eilandplein 302
6922 ER Duiven*

Internet:
*www.hkdgl.nl
twitter
@hkdgl*

Oplage: 300 stuks

Het lidmaatschap van de Historische Kring kost €14,00 per jaar; het partner- of gezinslidmaatschap € 5,20 extra per jaar. Een abonnement op alleen de Driepas kost € 7,50 per jaar. Leden en abonnees buiten de gemeenten Duiven, Zevenaar en Westervoort betalen € 3,50 als bijdrage in de verzend- en portokosten. Opzeggen van lidmaatschap of abonnement uitsluitend schriftelijk voor 1 december van het lopende jaar. Uit de uitgave mag niets worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming vooraf en zonder bronvermelding.

November 1813, de slag om Arnhem

Tijdens het symposium van 15 november 2013 heeft de heer Paul van Lunteren gesproken over de bevrijding van Arnhem in het najaar van 1813. Dit artikel is een bewerking van zijn presentatie.

Arnhem is de hoofdstad van de provincie Gelderland. Zo kennen we de grote stad aan de Rijn. In de Franse tijd was Arnhem ook hoofdstad, maar toen van het Departement de l'Yssel-Supérieur. Of in het Nederlands: het Departement van den Boven-IJssel. Dit departement kwam vrijwel overeen met de huidige provincie Gelderland, zij het dat alles ten zuiden van de Waal met als hoofdstad Nijmegen toebehoorde aan het Departement des Bouches-du-Rhin, in het Nederlands: Departement van de Monden van de Rijn.

In Arnhem, als hoofdstad van het Departement van den Boven-IJssel, zetelde de prefect (de voorloper van de commissaris des Konings). Daarnaast was Arnhem ook "hoofdstad" van één van de arrondissementen van het departement, te weten: arrondissement Arnhem (Veluwe). Verder bestond het departement uit de arrondissementen Tiel (Betuwe), en Zutphen (Achterhoek en Liemers).

De ontwikkelingen in de Achterhoek en hier in de Liemers in het najaar van 1813 waren voorboden voor het spektakel in de departementshoofdstad. Arnhem heeft namelijk de twijfelachtige eer om één van de weinige steden in Nederland te zijn waar hevig is gestreden om de Franse bezettingsmacht te verdrijven.

Eén van de steden, want ook bij Den Helder, Deventer, Grave en Gorinchem kwam het tot een treffen tussen de Fransen enerzijds en de (voornamelijk) Pruisen en (gedeeltelijk) Russen anderzijds. Deze steden zijn echter niet bestormd. Den Helder, Deventer, Grave en Gorinchem werden voor lange of kortere tijd belegerd. Daarbij hebben wel schermutselingen en beschietingen plaats gevonden, waarbij zeker ook doden vielen.

Arnhem maakte in het najaar van 1813 een quasi-middeleeuwse bestorming mee. Ik zal stil staan bij het ontzet van Arnhem. Daarvoor is het allereerst van belang om globaal in beeld te krijgen hoe het verloop van de militaire ontwikkelingen was vóór de slag bij Arnhem.

In de tweede helft van de maand november waren de geallieerde troepen opgerukt tot in de Liemers en Doesburg. Daarmee vormden zij een ernstige bedreiging voor de Fransen in Arnhem.

De situatie in en rondom Arnhem was op de 25ste november wanhopig. Een goede getuigenis daarvan vinden we in het verslag van de heer Hanegraaff, directeur der directe belastingen, aan Alexander Gogel, minister van Financiën:

Het bericht van dezen mislukten togt heeft hier alles gealarmeerd; in allerijl werden courriers naar Nijmegen gezonden, om den marsch van twee Fran-

sche bataillons die heden moesten komen, te verhaasten. Dezelfden arriveerden dan ook bij het aanbreken van den dag, en dadelijk marcheerde een bataljon op den weg naar Velp, terwijl het andere hier bleef. Intusschen verzekert men nu (5 uren) dat dit bataillon niet verder als Velp heeft kunnen komen, vermits de geallieerden op den Zutphenschen weg nabij Rheden en de Steeg zouden staan. De kosakken zwierven overal rond op de Veluwe, gister waren ze te Apeldoorn en moet aan de gerugten geloof gegeven worden, zoo zijn ze heden reeds dieper doorgedrongen. Van Zutphen of Deventer heeft men tot op het moment geen nadere tijdingen, bij afwisseling wordt er echter met geschut gevuld, zoodat men moet gelooven, dat ze het nog houden; alles duidt echter aan, dat de geallieerde troepen vermeerderen.

Op donderdag 25 november deden de Fransen een tegenaanval in de richting van Rheden en De Steeg. Ter hoogte van kasteel Middachten stootte een Frans bataljon op Pruisische Colbergse jagers. Langs de Zutphenseweg (Middachterallee) werden ze teruggestoten door de Pruisen in de richting van Arnhem. Over de heuvels ten noorden en noordoosten van Arnhem trokken de Fransen zich terug naar de stad Arnhem. Op tijd konden zij de houten bruggen voor alle poorten in brand steken, behalve bij de Rijnpoort.

De stad werd aan de noordzijde door de geallieerden hermetisch afgegrensd. Niemand kon de stad nog in of uit.

De Pruisen stuurden een onderhandelaar, graaf Von Donnersmarck om te stad op te eisen, maar hij werd onverrichter zake teruggestuurd.

Op de heuvels ten noorden van de stad namen de Pruisen stelling en hadden uitermate goede positie om de stad te beschieten.

De Fransen maakten een grote, tactische fout. Ze bemanden de muren en hoornwerken van de stad niet. Later waren ze niet meer in staat daar te komen, aangezien de stad onder permanent vuur van de Pruisen lag.

De beschietingen met musketvuur vonden geregeld plaats, waarbij het voor burgers en militairen in de stad gevaarlijk was om rond te lopen.

Van de heer Stitzinger, een voormalige boekdrukker, hebben we het volgende verslag:

... er heerschte een algemeene schrik en verwarring; de stadswallen werden met volk sterk bezet, de houten bruggen van de stadspoorten werden afgebroken en meegenomen, zoodat niemand uit of in de stad konde komen, behalve die van de Rijnpoort naar de Rijnbrug. Tegen vier ure in den namiddag waren de Pruisische voorposten tot voor de stad genadert, zij deden dadelijk eenige kanonschoten van de hoogtens op de stad, waarvan eenige kogels in de stad vielen. Onderscheidene Houwitsersgranaten werde mede van daar in de stad geworpen, welke op en in de onderscheidene huizen, doch Gode zij dank zonder brand te veroorzaken, nedervielen. Nu namen de Pruisische voorposten bezit van den tuin des heren Mallinkort op den hoek van de steenstraat gelegen, en maakten zij zich des nachts meester van het huis van Adolf Krajenbrink, een steenworp van den tuin verwijdert terwijl zij in dienzelfden nacht sterke voorposten omtrent de stadspoorten uitzetteden. In den loop van den dag hadden de Pruisen ook nog de twee Fransche veldstukken veroverd, en ontdekten zij 100 man Franschen die, van den vorigen dag waren terug gebleven, zich in de omliggende bosschen, zonder dat iemand hun bestaan vermoedde, hadden schuilgehouden, en nu zich allen overgaven en naar Doesburg getransporteerd werden.

Vrijdag 26 november was de eerste dag van de belegering van Arnhem. Deze zou uiteindelijk een vijftal dagen duren tot de uiteindelijke bestorming op dinsdag 30 november.

De Pruisen sloegen hun kampementen op in Zijpendaal en Sonsbeek (ten noordwesten van Arnhem). Bij de huidige Velperweg en Westervoortsedijk lagen Pruisische soldaten in stelling achter zandheuvelds en in boerderijen en tuinen.

De heer Zoutman woonde destijds in Arnhem en ging naar de kostschool in de Bakkerstraat. Van hem hebben we een verslag:

Ons huis stond zowat halverwege in de Bakkerstraat uit de Rijnstraat komende rechts. In de kelder zaten we met een vetkaars want het keldergat dat van de tuin licht ontving was nu met mest bedekt om de bommen en kogels af te houden. In die grafspelonk werd hard op gebeden, al harder en luider naarmate het Kanongebulder zich verhief, maar dan werd om het hart wat op te kwikken, de fles aangesproken, vooral door Ons, jongens, die van dat pretext met graagte nog al tamelijk goed profiteerden

Die situatie bleef bestaan gedurende vrijdag 26 en zaterdag 27 november 1813.

Wel arriveerde een klein aantal Franse versterkingen, vooral bestaande uit uitgedunde bataljons linie-infanterie, drie stukken geschut en een handjevol cavaleristen.

Een precieze telling is nooit bijgehouden. De schatting is dat er, op het moment van de bestorming, zo'n 3500 Franse soldaten in Arnhem zijn.

In de dorpen Elden, Elst en Driel zijn waarschijnlijk nog zo'n 1000 soldaten aanwezig geweest, wat het totale aantal op 4500 man bracht.

Op zondag 28 november kwam Etienne MacDonald langs. Deze Franse maarschalk lag aanvankelijk niet goed bij Napoleon, maar nadat hij de Franse Keizer voor een nederlaag behoedde bij de Slag bij Wagram in 1809, begon zijn ster te rijzen. Tegen 1812 had MacDonald zich dusdanig in de Napoleons schijnwerper geplaatst, dat hij het bevel mocht voeren over de linkervleugel van de Grande Armée. Om van een 600.000 man tellend leger de linkervleugel á 100.000 man aanvoeren, geeft wel aan dat MacDonald tot de hogere kringen behoorde.

De Pruisen kenden MacDonald wel, want tijdens de Russische veldtocht hadden ook Pruisische soldaten, onder aanvoering van Yorck, nog meegevochten met de Fransen. Nu streden zij tegen MacDonald. Van de heer Van Hooght hebben we het volgende ooggetuigenverslag:

Zondagmorgen ging alles zijn gewoone gang, in alle de kerken wierd de dienst waargenomen behalve in de Fransche of Gasthuiskerk dewelke tot een Hospitaal was ingericht, om 12 uur verscheen de Hertog van Tarente met een groote Staf en vijftig Husearen, een vijfhonderd man Infanterij en eenige stukken geschut, Zed. Inspecteerde de werken, dejeuneerde bij een van de grooten van Arnhem eischte het saldo der kas van den ontvanger Generaal van

Haersolte af hetwelk bij geluk maar fl. 1500 bedroeg en vertrok om 3 uren naar Nimwegen dewijl hij zeker wel bemerkte dat het in Arnhem niet veilig was.

MacDonald bracht naar Arnhem tachtig curassiers en wat 'verzwakte bataljons' mee. In Arnhem liet hij zich informeren over de verdedigingswerken, maar na een paar uur verliet hij de stad alweer richting Nijmegen. Uit dit feit hebben Arnhemse ooggetuigen, en later historici, opgemaakt dat MacDonald de staat van de Arnhemse verdedigingswerken niet zo imponerend vond.

Helemaal onterecht is die gedachte ook niet, want zoals gezegd waren de Franse eenheden niet alleen verzwakt, maar ook in een tactisch nadeel. Ten eerste hadden ze zelf de fout begaan om niet meteen de stadmuren en verdedigingswerken met soldaten en kanonnen te voorzien. Als ze dat tijdig hadden gedaan, dan hadden ze de Pruisen kunnen beschieten en hun omsingelingspogingen kunnen belemmeren. In dat geval was de omtrekkende beweging van de Pruisen wel doorgedaan, maar hadden de Pruisen minder de gelegenheid gehad strategische posities te bezetten.

Op dat moment leek nog niet alles verloren voor de Fransen. Telde de Franse verdediging op 30 november om en nabij 3500 man, de Pruisen hadden er 9000. Maar dat was echter pas op de dag van de bestorming zelf!

In de dagen daarvoor was het aantal Pruisen beduidend lager.

Zij stonden toen onder leiding van luitenant-generaal Von Oppen en hun aantal wordt geschat op rond de 3000 man.

Het resterende deel van Von Bülow's korps bevond zich bij Doetinchem (bewakingstaken), Doesburg, Zutphen, De Steeg en in de Liemers.

Over hun aantal weten we nu niet veel. Dat geldt ook voor de Fransen destijds in Arnhem. Zij wisten niet hoeveel Pruisen zich ophielden in de bossen ten noorden van de stad.

In de stad gingen geruchten dat Pruisische afdelingen door waren getrokken naar Oosterbeek, Renkum en verder in de richting van Utrecht. De Pruisen zouden het Lexkesveer bij Wageningen hebben gebruikt of hebben willen gebruiken om de Rijn over te steken.

Op de avond van zondag 28 november beschoten Pruisische artilleristen ter hoogte van Heveadorp het dorp Driel en omgeving aan de overkant van de rivier.

Maandag 29 november gingen de Fransen over tot actie. Een groep curassiers werd over de schipbrug gestuurd om te gaan kijken in Meinerswijk of daar soms Pruisen zaten.

Ten zuiden van de Rijn werden echter geen Pruisen aangetroffen. Men nam aan dat de Pruisen toch niet ten zuiden van de Rijn zaten.

Twee grote colonnes Fransen werden ten noorden van de stad richting de Utrechtseweg gestuurd naar Bovenover en Onderlangs nu beter bekend als het Elisabethgasthuis en Villa Real) en verder richting Oosterbeek.

Ten noorden van de Rijn kwamen de twee colonnes in contact met Pruisen onder aanvoering van overste Von Zastrow. Er ontstond een hevig vuurgevecht waarna de Pruisen zich terugtrokken en de Fransen terreinwinst konden boeken.

Pas na de aankomst van Pruisische versterkingen, vooral artillerie, keerde het aanvankelijke succes der Fransen en waren zij genoodzaakt onverrichter zake terug te keren naar de stad.

Aan het einde van de middag deden de Fransen nogmaals een uitval, maar die werd meteen afgeslagen.

Diezelfde avond stuurden de Pruisen een onderhandelaar naar de stad, maar ook deze werd weer teruggestuurd. De Fransen volhardden in het vasthouden van de Arnhemse vesting.

Van de uiteindelijke aanval zijn diverse ooggetuigenverslagen bewaard gebleven.

Ooggetuige Van der Hooght:

'wij moesten nog zwaarder rampen ondergaan de Dingsdag morgen vond hen alle nog op hunne respectieve posten; om half negen egter zakten de Curassiers en andere Cavallerij op Nimwegen af ik begaf mij om negen uren naar de Prefectuur en amuseerde mij met het opstellen van dit Journaal niet denkende dat het vervolg van den dag mij zo veel stof tot het afschilderen van akelige tafereelen zou opleeveren. Ik zat gerust te schrijven tot omstreeks 12 uren toen er op eens met veel hevigheid geschooten wierd ik was nieuwsgierig om te zien waar dit op uit zou loopen en begaf mij weder in gezelschap van andere Heeren op het dak, nu ontwaarden wij dat het ernst zoude worden wijl de geallieerde hunne posities van Donderdag voorgaande niet alleen hernomen hadden, maar zelfs met veel meer magt kwamen opzetten'

Ooggetuige Verhoeff:

Alles drong op eene massa; men zag niets anders vechten dan met sabels, beajonetten en kolven der